

'Spreekt de Geest door Gretha Thunberg? Dat zou best kunnen'

door Koos van Noppen

Genesis plaatst de mens in een web van relaties, zegt theoloog **Kees van der Kooi**. Het gaat over de vissen in de zee, de vogels in de lucht, de dieren in het veld, de gewassen op de aarde. Maar", zegt hij, "we hebben ons vergaloppeerd. We hebben gedaan alsof alles om ons draait."

"Het rapport is overduidelijk alarmerend en de wetenschappelijke onderbouwing is niet te weerspreken. Maar dat is niet nieuw", zegt Van der Kooi in zijn studeerkamer in Driebergen. "Het nieuwe zit 'm hierin dat het probleem ook in de breedte van de politiek wordt erkend en dat zelfs de rechter heeft gesproken. Het is gebleken dat je niet alles aan het bedrijfsleven kunt overlaten. De gezondheid van mensen in het geding en gaat het over mensenrechten."

En er is ondubbelzinnig vastgesteld dat de mens schuldig is aan de klimaatverandering.

"De mens heeft zich opgesteld als absolute eigenaar van alle grondstoffen van de wereld. Vooral degenen die daar het gemakkelijkst toegang toe hadden, hebben zich daar schuldig aan gemaakt; de mensen met vermogen en met kunde. Wij worden daartoe gerekend."

Wat deed het rapport u?

"Ik wist het al. Ik herinner me heel goed de presentatie van het rapport van de Club van Rome, De grenzen aan de groei, begin jaren '70. Het satirische jaartal van *Farce Majeure*, uit diezelfde tijd, eindigde steevast met de regels: 'Vandaag zijn lucht, water en grond wederom ernstiger vervuild dan gisteren het geval was. De verwachting voor morgen: nog smeriger!' Het zal nu blijken of we nog vóór het point of no return staan of er al net aan voorbij zijn."

Onlangs sprak ik Wouter van Dieren, lid van de Club van Rome, die lovende woorden sprak over het Conciliair Proces, over vrede, gerechtigheid en heil van de schepping (1989-1992). Daar heeft de kerk een goede rol gespeeld in de verbreding en verspreiding van dit gedachtengoed. En natuurlijk gaat de aandacht voor dit thema in golfbewegingen."

Huh? Waarom is dat natuurlijk?

"Het duurt nu eenmaal een tijd voordat nieuwe ideeën doorsijpelen. En de kerk is te zeer onderdeel van de samenleving; kerkleden bewegen voor een belangrijk deel mee. Alleen als het gaat om diaconaal besef, vrijwilligerswerk, of geefgedrag, vormen kerkgangers onderscheiden zich positief. Op elk van die terreinen gaat het over verantwoordelijkheid nemen voor je omgeving. Aandacht voor duurzaamheid valt in dezelfde categorie."

In levensstijl verschillen kerkgangers niet of nauwelijks van niet-kerkgangers.

"Te weinig, inderdaad. Het grote probleem waar we mee te maken hebben, is dat de mens zich tot 'absoluut eigenaar' van grondstoffen heeft gemaakt. De welvaart is in ons land tweeduizend procent groter dan omstreeks 1800. Het armoedeprobleem is in dezelfde periode wereldwijd teruggedrongen. We moeten dat niet vergeten. Onze voorouders leefden in constante krapte. De winst ten opzichte van vroeger heeft alles te maken met productiemethoden, vermeerdering van productie per ha. De uitputting van de grond is nu deel van het probleem. Daar moeten we met inzet van alle middelen aan werken."

Dat is de economische kant van het verhaal. Wat zegt u als theoloog?

"We hebben ons vergaloppeerd. We hebben onze relatieve plaats in de schepping niet, of te weinig gerealiseerd. Zelfs in de kinderbijbels wordt de schepping weergegeven alsof die alleen om de mens zou gaan. Terwijl Genesis de mens plaatst in een web van relaties. Het gaat over de vissen in de zee, de vogels in de lucht, de dieren in het veld, de gewassen op de aarde – ze worden allemaal opgeroepen om 'naar hun

aard' voort te brengen. De oproep tot coöperatie, samenwerking, vind je al terug in Genesis 1, nog voordat er sprake is van de mens. Maar wij hebben gedaan alsof alles om ons draait."

In de loop van de geschiedenis hebben we verkeerde afslagen gepakt. Waar zou u vooral de vinger bij leggen?

"De Renaissance, *Die Entdeckung des Menschen und seiner Welt*, Burckhardt. De natuur is gaandeweg geabstraheerd. Het idealisme van de 19e eeuw deed daar nog een schepje bovenop. Twee bewegingen die elkaar versterken – het centraal stellen van de mens en het breed gedragen optimistisch vooruitgangsgeloof – leidden tot het enthousiasme dat de mens in staat zou zijn om honger, kou, ziekte en ellende terug te dringen, ja te overwinnen. Dat zie je tot vandaag terug in slogans als 'samen overwinnen we kanker'. Alsof wij in staat zijn die als vijanden te verslaan.

Je kunt ook teruggaan naar Francis Bacon, de 16e-eeuwse natuurkundige. Hij is opgetogen over de empirische methode, waardoor hij niet langer is aangewezen op louter traditionele bronnen. Nu kunnen we de gevolgen van de zondevaal te boven komen, dacht hij, ziekte, honger, kou. De wetenschap stelt ons in staat alle kwalijke gevolgen te elimineren. Dat optimisme zit ook ons nog zó tussen de oren, dat we alleen maar denken in termen van vooruitgang. En dan denken we vooral aan 'méér', in plaats van aan 'beter'. In de negentiende eeuw zag je op het embleem van veel ondernemingen een rokende fabriekspijp, als teken van vooruitgang."

We zitten nu in de staart van een lange ontwikkeling en constateren knarsetandend waar die ons heeft gebracht...

"...met daarbij de kans dat het fout afloopt. Ik zie de recente wereldwijde ophef over klimaatverandering als een wake up call van de Here God, van de Heilige Geest. We worden voor nieuwe situaties geplaatst. We moeten opnieuw nadenken, opnieuw handelen."

Als ons de tijd wordt gegund.

"Daarom is het ook van belang dat de politiek nu in de benen komt. Je moet ook wijzen naar het bedrijfsleven, naar het onderwijs. De rechterlijke macht heeft al getoond dat hij zijn verantwoordelijkheid neemt."

Wijst u ook naar de kerk?

"Ja, die zal haar eenzijdige antropocentrische perspectief hebben te corrigeren. De mens is onderdeel van de schepping. Hij heeft wel degelijk een grote verantwoordelijkheid; hij is onderkoning."

Een wake up call van de Geest, is een geestelijke duiding van de actualiteit.

"De Geest leert elke generatie nieuwe dingen, afhankelijk van de situatie en de vraagstukken waarvoor mensen staan. In het bijbelboek Handelingen lees je dat de leerlingen van Jezus tegen een hoge prijs hebben geleerd dat het evangelie de grenzen over moest. Het kostte vervolging, maar het heeft ertoe geleid dat het Woord werd verspreid. Een pijnlijke uitzaaiing. Misschien leven we nu ook in zo'n tijdsgewricht, waarin we opnieuw dingen moeten leren.

Waar zou de gedrevenheid van Gretha Thunberg haar bron hebben? Waar ligt de bron van de Partij voor de Dieren? (Tussen twee haakjes: een goede naam, omdat die het perspectief in de schepping verlegt). Als we belijden dat de Here God kan ingrijpen, dan zou dat door de Geest kunnen zijn. Dan moeten we niet alleen maar protesteren, maar ook kiezen voor een politiek die krachtig investeert in de ontwikkeling van nieuwe technieken, waterstofmotoren, et cetera. Al die studenten in Delft en andere universiteiten, kom op, alle hens aan dek! Je hebt je hersens niet voor niets gekregen! De Geest werkt ook in laboratoria, in de onderzoekscentra, in de bestuurskamers van grote ondernemingen.'

Als in de gesprekken over klimaatverandering de Geest ter sprake wordt gebracht, dan is het hoofdzakelijk Romeinen 8: De Geest zucht met de schepping in barensnood.

"Dat is véél te eenzijdig! De Geest is in de Bijbel ook degene die vaardig is over mensen die opstaan tot bevrijding, die instrumenten maken.... We moeten niet eenzijdig inzoomen op de teloorgang. Ook niet op het hele vraagstuk van de schuld. In schuld belijden is de kerk ontzettend goed. Als ik collega-dominees hoor, denk ik soms: daar gaan we weer, de wereld is alleen maar vol ellende. Natuurlijk, er is veel ellende, geen misverstand. Maar wat ik mis, is het gebed voor de CEO's in grote bedrijven, voor de jonge studenten in de techniek, voor de riskmanagers die keuzes moeten maken, om niet voor maximale, maar voor

bevredigende winst te gaan. De meeste predikanten hebben de neiging om in de profetische, aanklagende modus te volharden. Praten over armoede...'

..is u te veilig.

'Veilig, ja. Kijk liever rond in je gemeente en in je netwerk: Waar zitten mensen uit het bedrijfsleven, wie zijn betrokken bij industriële ontwikkeling? Vergeet ook de boeren niet. Haal er eens een paar bij elkaar en vraag: Hoe gaat het? Wat doen jullie? Wat gaat goed? Waar zit je mee? En: Heb een theologie die zowel het goede benoemt, en daar de wortels van aanwijst, als een theologie die kwade ontwikkelingen detecteert. We zijn sterk in het laatste, het eerste hebben we schromelijk veronachtzaamd. Dat is nu juist een priesterlijke taak."

Nog even terug naar die golfbeweging. Vijftig jaar geleden was er de Club van Rome, dertig jaar geleden het Conciliair Proces, nu staat het thema weer op de kaart. Waarom heeft de kerk schepping ondertussen niet tot integraal onderdeel gemaakt van dagelijks handelen?

"Vergeet niet hoezeer wij zitten ingeweven in systemen en patronen. Al die mooie bladen die ik hier door de brievenbus krijg zijn verpakt in plastic. Wie bedenkt dat? Je kunt zeggen: dat is klein bier, nee, het is illustratief. Daar begint het. Het plastic heet 'afbreekbaar', maar het wordt niet gerecycled, hooguit gedecycled. Waarom doen ze er niet gewoon een papieren wikkel om? Raakt het beschadigd, dan wordt het maar beschadigd.

We hebben het over een hardnekkig probleem, dat door de toegenomen welvaart alleen maar ingewikkelder wordt. In dat krachtenveld moet je de inbreng van de kerk en van christenen niet overschatten. Kijk, als paus Franciscus *Laudato si* publiceert, maakt dat internationaal indruk. Maar als de PKN iets zegt, wordt dat door een beperkt aantal mensen gesignaleerd. De kerk is klein, haar maatschappelijke positie marginaal. We hebben de ChristenUnie als christelijke partij; de SGP mag er ook zijn, maar die is echt conservatief. Het CDA is een bestuurderspartij, de facto losgeslagen van haar wortels: het christelijke verhaal wordt niet meer verteld, de normen en waarden zijn te leeg of te abstract geworden.

De kerk heeft al moeite genoeg om het onderscheidende van het evangelie boven water te houden. Dat het over bevrijding en heelwording gaat, dat we verlost moeten worden – dat horen mensen niet graag. De frase 'Christus is voor onze zonden gestorven' stuit bij veel goedwillende gelovigen op weerstand. Maar juist dat gaat niet alleen over het persoonlijke. Het impliceert dat wij verslaafd zijn en onder het juk zitten van vreemde machten, de *peccata mundi*, de zonden der wereld. Dan tellen kleine stappen, concreet: Hoe kun je een beweging op gang brengen waarbij elke organisatie of stichting haar blaadje niet langer in plastic verstuurt? Daar vind je in een notendop het probleem waar we over spreken.'

Impliceert uw beroep op de werking van de Heilige Geest ook dat u een optimist bent?

"Ik gebruik niet graag de termen optimisme en pessimisme. De Geest schenkt ons hoop. En ook dan kan er nog heel veel misgaan. Het kan ook door een crisis heengaan, voordat de verlossing komt – al wensen we dat niet."